

Végül a nyolcadik, utolsó fejezetben a többdimenziós elemzések elméleti háttéréről és gyakorlati megvalósításáról olvashatunk. A fejezet elméleti áttekintése röviden, tömören, ugyanakkor jól érthetően mutatja be a többdimenziós elemzések használatának lehetőségeit. A szemléltetéshez használt képernyőrészletek és a hozzájuk tartozó leírások segítenek abban, hogy az olvasó önállóan is reprodukálhassa a szükséges parancssort dichotóm és nem dichotóm adatok esetében is. Ugyanitt kerül sor annak ismertetésére is, hogy hogyan lehet a ConQuest segítségével meghatározott paraméterekkel rendelkező adatbázisokat generálni. Úgy véljük, az adatbázis-generálás menetéről szóló részt érdemes lett volna inkább a legelső mintaelemzéseket tartalmazó részhez csatolni. Ezáltal az olvasók már a modellekkel való ismerkedés során létrehozhattak volna maguknak olyan adatbázisokat, melyeken elvégezhetik a könyvben szereplő elemzéseket.

Összességében egy logikusan felépített, jól követhető módszertani könyvet alkotott a szerző, mely számos hasznos információt tartogat az olvasó számára. A valószínűségi tesztelmélettel ismerkedők számára az első

három fejezet foglalja össze azokat a problémafelvetéseket és válaszlehetőségeket, melyeket a valószínűségi tesztelmélet kínál a klasszikus tesztelmélettel kapcsolatban megfogalmazott kritikákra. A Rasch-modell elméleti háttéréről és gyakorlati alkalmazásáról szóló fejezeteket elsősorban a témában már jártas, azonban az elemzéseket közelebbről még nem ismerő olvasók (például egyetemi hallgatók, Ph.D.-hallgatók, pedagógiai és egyéb társadalomtudományi kutatók) forgathatják háttérrel, hiszen a könyvben szereplő mintaelemzések önállóan is reprodukálhatóak.

Molnár Gyöngyvér (2013): *A Rasch-modell alkalmazási lehetőségei az empirikus kutatások gyakorlatában. Alapvető elemzések a társadalomtudományi kutatásokban*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Kinyó László és Dancs Katinka

SZTE Neveléstudományi Intézet,
egyetemi tanársegéd

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola,
PhD-hallgató

Erkölcstan, avagy a bölcsesség és tisztesség építőkövei fiataloknak

Az új tanévet mindig izgalommal, félelemmel, de mégis kíváncsian várják kicsik és nagyok, gyermekek és felnőttek is. Az idei tanév is sok újdonságot és meglepetést hozott mindannyiunk életébe. Az elmúlt tanév tavaszán nehéz döntés előtt álltak a szülők, mert lehetőségük nyílt arra, hogy nyilatkozzanak: gyermekük a hitéleti ismereteket, vagy az erkölcstan alapjait sajátítsa el iskolai keretek közt.

Atárgy elnevezése (erkölcstan) ijesztően hangzik, a régi idők szigorát idézi fel, a nádpálca és a körmös, a sarokban, a kukoricaszemeken térdelés, büntetés jut eszünkbe róla. Az egykori iskolák tanítási módszereit gondolatban

felidézve egy szigorú tanító képe jelenik meg előttünk, aki egy vaskos könyvből olvassa fel az egyenruhában egyenes háttal, hátratett kézzel a padban ülő kisdíákoknak a véget nem érő szabályok, parancsok és utasítások sorát.

Mindezeket a kételyeket oszlatja el a Kamarás István, Homor Tivadar és Vörös Klára szerzőtrío által az ötödik és hatodik osztályosok számára írt *Erkölcstan* könyv. Tankönyvnek készült, de amint az olvasó a kezébe veszi, azonnal elvarázsolja a kettős világ, ami elé tárul. A szép színes rajzok a gyermeki lélek mesés tükröződései, míg a fényképek a valóságot tárják az olvasó elé; eközben a feladatok hidat képeznek a két part között. A könyv játékos, szórakoztató, ám ennek ellenére komoly tudást közvetít, az általános erkölcsi alapokat dolgozza fel a gyermekekkel közösen. A könyvben a szerzők az új ismereteket nem kész tényként tárják a gyermekek elé, nem várják el, hogy a tanárok a sorokat bemagoltassák. Három különös lény érkezik szeptember elsején az Alfabéta gamma nevű kisbolygóról, akik egymással és a gyerekekkel folytatnak párbeszédet. A két tanév folyamán abban segítik új barátaikat, hogy megismerjék önmagukon keresztül az emberiséget, és ezáltal eljuthassanak a boldogsághoz. A kis lények vitakoznak, ellentmondanak, magyaráznak, érvelnek, cáfolnak, párbeszédet folytatnak felfedezőtársaikkal, a diákokkal.

Az úrlények bemutatása is azt tükrözi, hogy az egyik fontos emberi érték a tolerancia, a másság elfogadása. Mindannyian különbözőek vagyunk, mégis a társadalom ugyanolyan fontos és értékes részét képezzük. A beszélő nevek egy-egy karaktert személyesítenek meg. Bió, a kis tudós a természetrájt szereti; Filó, a társadalomtudós mindig filozofál, inkább töprengő alkat. Ötli nem elmélkedik, kreatív, annak ellenére, hogy a tudományokban nem jeleskedik. A három barát különös expedícióra hívja a gyerekeket, akik rögtön elfelejtik, hogy az iskolapadban ülnek, mivel küldetésük célja a Földön élő legfejlettebb élőlény, az ember felfedezése.

A két éven át tartó, ötödik és hatodik osztályban folytatott expedíció a 10–12 évesek életkori sajátosságait figyelembe véve, az Énből kiindulva, a világot egyre tárgítva, párbeszédnek segítségével ismerteti meg a kiskamaszokat hat nagy témakörrel. A tantervi követelményeket teljes mérték-

ben figyelembe vevő könyv az általános erkölcsi ismeretek alapjaival ismerteti meg a gyerekeket, amelyek az egy adott társadalomban helyesnek ítélt viselkedési formákat, cselekvéseket foglalják magukba. Enneka a hiánypótló könyvnek a szerkezete logikusan felépített, a gyermekek számára is jól áttekinthető. Az univerzális értékek közvetítésére törekszik, azon az elven, hogy mivel minden nép ugyanahhoz a fajhoz tartozik, közös humanizmus létezik, s az *erkölcstan* ezt hivatott közvetíteni. A könyv egyszerre szöveggyűjtemény és munkatankönyv, arányai megfelelően kialakítottak.

Mindegyik fejezet bevezető nagy képpel kezdődik, amely a téma bevezetése mellett kiválóan alkalmas a témához kapcsolódó beszélgetés indítására, a gyerekek véleményének megismerésére. A fejezeten belül minden egyes leckénél egy idézet segítségével kezdődik az útutazás Bió, Filó és Ötli mesés világba, amelyet a képek összekapcsolnak a valósággal. A párbeszédű szöveg, az ismeretterjesztő funkción túlmutatóan, alkalmas az értő olvasás fejlesztésére. A *Kutass* című, sárga felkiáltó jellel jelzett rész problémafelvető kérdéseivel ösztönzi a diákokat a kutatásra. A feladatok önálló gondolkodásra készítetnek oly módon, hogy közben vezetik, segítik a gondolatok áramlását. Lehetővé teszik, hogy önállóan is végiggondolhassák a témákat, saját példákat gyűjtsenek és önállóan érveljenek. A megoldások keresési útvonala visszaviszi a gyerekeket a hagyományos információtárolók világába, de a modern utakat is felkutatják a megoldás keresése során. A lap szélén a szerzők jól értelmezhető kis ikonokkal is jelzik, hogy hol találhatóak a kiegészítő információk. A szerzők összegyűjtötték a témához kapcsolódó, gyermekek számára készült, az önálló kutatást segítő szak- és szépirodalmi, tudományos, valamint ismeretterjesztő könyveket, filmeket, internetes forrásokat, webcímet. A szerzők a tanulás folyamatában a szülőket is aktivitásra készítetik, mert a gyerekeket arra ösztönzik a feleletválasztós tesztfeladatok, hogy kérdezzék meg szüleik véleményét

is. Ezt követően lehetőséget kapnak saját véleményük kifejtésére, szüleik válaszaik értékelésére. A tanév folyamán olyan témakörök is feldolgozásra kerülnek, amelyekben a gyerekek a családi élet során már tapasztalatot szereztek, a téma szakértőinek számítanak. Itt a téma feldolgozását a szerzők a gyerekek előzetes tudására alapozva indítják.

A szemelvények változatosak, műfajukat tekintve is teljesen eltérők. Olvashatunk verset, levelet, részleteket pedagógiai, pszichológiai, ismeretterjesztő és szépirodalmi könyvekből egyaránt. Egy dolog azonban közös mindegyik szemelvényben: felvet egy témát, megoldandó problémát, de nem fogalmaz meg ítéletet, nem mondja ki, hogy ez jó, az ellentéte pedig rossz. Lehetőséget hagy a gyermekeknek, hogy saját értékvilágukat állítsák párhuzamba a társadalom által meghatározott erkölcsi normákkal. A téma könnyebb megértését Ács Róbert humoros rajzai, ábrái segítik, amelyek a megoldást, a magyarázatot rejtik magukban. A képekhez feladatok kapcsolódnak, amelyek folyamatosan gondolkodásra, problémamegoldásra, aktivitásra készítetik a kis kutatókat. A gyermekek eltérő képességeihez igazított differenciáló feladatok minden tanuló számára sikerélményt biztosítanak, annak is, aki Bióra, de annak is, aki Filóra hasonlít.

A könyv szerkezete következetesen felépített, a hat témakör egymásra épül, fokozatosan egymásból bontakozik ki, a múltból mindig elkalauzolja az olvasót a jelenbe. A régi világot a jelen segítségével érteti meg, az elvont dolgokat a konkrétal magyarázza a saját tapasztalat segítségével. A fejezetek felépítésében az egész könyvön végigvonuló multidiszciplináris szemléletmód érzékelhető. A tudományterületek határai nem rajzolódnak ki az egyes leckékben, a téma feldolgozásánál a pszichológiai, pedagógiai, biológiai, történelmi, irodalmi és kulturális szemléletmód egysege érvényesül.

Az első fejezet az Én megismeréséből kiindulva, az emberek és az állatok közt párhuzamot vonva, a hasonlóságok és a különbségek felfedezésével segíti a meg-

ismerést. Az állatok kiválasztásának nem csak evolúciós szempontból van jelentősége, hanem a gyerekek számára erős motivációs hatással bír, mivel emocionálisan erősen kötődnek az állatokhoz, különösen a kis kölykök keltik fel az érdeklődésüket. Az összehasonlítás során egyértelműen a multikulturális szemléletmód jut érvényre, ráirányítja a gyermekek figyelmét arra, hogy attól, hogy valami más, az még nem feltétlenül rossz. A szerzők észrevétlenül, szeretettel nevelik az olvasót, befogadásra, empátiára, más sorsa iránti érzékenységre ösztönzik a fiatalokat. A generációs különbségekből adódó humoros ábrákkal szemléltetik, illetve levélrészletekkel próbálják meg elvezetni az olvasókat a konstruktív problémamegoldásig. A test, a lélek és a szellem harmóniájának megteremtését tűzi ki célul, melynek alapvető feltétele az én megismerése. Az erkölcsi értékítélet kialakításában a kis úrlények a tudatlanságukkal segítenek. Kérdéseket fogalmaznak meg, melyre a valódi hús-vér gyermekek és szüleik adják meg a választ, a végső döntést azonban az olvasóra bízva.

A második fejezet továbblép az Én világából, és a történelmi gyökerektől, a vérségi kapcsolatokból kiindulva jut el a társadalmi kapcsolatokig. Az ember társas lény, ebből kifolyólag nagyon fontos szerepet játszik életében a kapcsolatrendszer, melyre döntő hatást gyakorolnak a pozitív megnyilvánulások. A harmadik fejezet tovább bővíti a kor, a közösség jelentőségét, az egyén közösségben betöltött szerepének fontosságát hangsúlyozza. A saját közösségből, az iskolai kortárs csoport hatásából kiindulva jut el az együttéléstől fakadó konfliktusokig s azok megoldásának lehetőségéig. A tankönyv a rózsaszín fodros, a valós élettől elzárt világban nevelkedő gyermekeket juttatja el a realitáshoz.

A negyedik fejezetben az állta közösségek szereposztásából kiindulva mutatja be a társadalom felépítését, intézményrendszerét s az abban elfoglalt pozíciókat. Az etnikai, nemzetiségi, nemzeti hovatartozás és identitás kérdésének megfogalmazása nehézséget okoz egy 11–12 éves gyermek számára, de Bió, Filó és Ötli kötekedései

ezt a problémakört is könnyen megvilágítják. A szerzőt pozitív, szeretetteljes, előítéletmentes szemlélete, pozitív viszonyulása végig érvényesül a könyvben. Ezt bizonyítja Kalmár apuka saját gyermekének adott válasza, melyben a hazaszeretetről beszél. „Aki nem szereti a hazáját, nem rossz magyar, hanem szegényebb ember, mint lehetne, mert kevesebbet érez magáénak a haza gazdag örökségéből.” A vallás témakörét feldolgozó leckék azonban eloszlatják azt a kételyt, amelyet az utóbbi hónapok megalapozatlan kritikái keltek a szülőkben és a pedagógusokban, hogy az erkölcsstan vallásellenes. A szerzők a könyvben a vallási kisebbségekről a történelmi gyökerekből kiindulva, a vallási csoport sajátosságairól objektíven, a gyermek számára érthetően szólnak. A nehéz témát, amely a gyermekekben esetleg feszültséget kelthet, a negyedik fejezet végén, nagyon jó elgondolással a virtuális közösség témájának feldolgozásával oldják.

Valljuk be őszintén, hogy a tizenévesek a virtuális világ etikai kódexétől eltekintve több jártassággal rendelkeznek, mint a felnőttek. A könyv előtérbe helyezi az internetes kommunikáció témáját, előnyeit és veszélyeit. Az ötödik fejezet a technikai fejlődés pozitív és negatív hatásaira hívja fel korunk gyermekének figyelmét, hangsúlyozva azt a hatalmas felelősséget, amellyel a világ születésünk

pillanatában felruházott bennünket. Ez a fejezet is a gyermekekhez közel álló témával zárul: a televízió, a mozgókép világába kalauzolja az olvasókat. Ötli antennái ismét felvillannak, és cselesen megfogalmazott tudatlanságát színlelő kérdéseivel ismét a problémákat, a televízió káros hatásait állítja a fókuszba.

Az utolsó fejezet átfogó rész, globálisan szemléli a vallás, a tudomány és a művészetek világát. A természetkép, világkép, világnézet fogalmát tisztázva jut el a hit és a meggyőződés problémaköréig, majd megismerteti a gyerekeket az egyes népek világmagyarázatával és teremtéstörténetével. A vallás megértéséhez ismételten a kis úrlények viszik közelebb az olvasókat, a vallást hitnek tekintik, és a legcsodálatosabb érzéshez: a szerelemhez hasonlítják, amely a szépség élményéhez juttatja el az embert.

Összességében a tankönyvet pedagógusként és szülőként nagyon jónak tartom. Érdekes, ötletes, színes, figyelemfelkeltő. A könyvet jó kézbe venni, és rögtön vonzza az olvasót, hogy bele is lapozzon. Az élet összes bölcsességét magába foglalja a tananyag, a NAT-ban megjelölt cél- és követelményrendszernek teljes mértékben megfelel, és mégsem tanít, hanem egy élményutazás során juttatja el a gyermekeket a bölcsesség alapjaihoz.

Megkérdeztem a környezetemben élő hatodik osztályos kisdíjakokat, hogy mi tetszett nekik a könyvben legjobban.

Megkérdeztem a környezetemben élő hatodik osztályos kisdíjakokat, hogy mi tetszett nekik a könyvben legjobban. Kiemelték a kis úrlényeket: mókásnak és nagyon szerethetőnek tartották őket, még azt is megjegyezték, hogy milyen jó lenne, ha plüssfiguraként megjelenének az órán az új barátaik. Faladat szempontjából érdekesnek találták a Harry Potter-regény új szempontból történő feldolgozását, ahol az emberi tulajdonságok alapján elemzik a szereplők viselkedési formáit. Megdöbbenette őket és félelmet keltett bennük az erőszakot bemutató fejezet, ahol a II. világháború fajgyűlöletével, majd a harmadik világban élő gyermekek sanyarú sorsával szembesültek.

Kiemelték a kis űrlényeket: mókásnak és nagyon szerethetőnek tartották őket, még azt is megjegyezték, hogy milyen jó lenne, ha plüssfiguraként megjelenének az órán az új barátaik. Faladat szempontjából érdekesnek találták a Harry Potter-regény új szempontból történő feldolgozását, ahol az emberi tulajdonságok alapján elemzik a szereplők viselkedési formáit. Megdöbbenette őket és félelmet keltett bennük az erőszakot bemutató fejezet, ahol a II. világháború fajgyűlöletével, majd a harmadik világban élő gyermekek sanyarú sorsával szembesültek. Különösen megrázó érzés lehet a burokban élő gyermekeknek, mikor fényképen is látják a szörnyű tettek következményeit. Különösen nagy felelősséget ró a pedagógusokra a téma feldolgozása, mivel a gyerekek ebben a korban még nem rendelkeznek a téma megértéséhez szükséges történelmi ismeretekkel.

A könyv végén kislexikon található, amely a gyermekek számára ismeretlen fogalmak rövid magyarázatát tartalmazza. Hiányolom azonban, hogy az oly színes, a gyermeki világot megjelenítő könyvben a lexikon miért nem tartalmaz rajzokat, képeket. Szemléletesebb lenne, ha a burka, dhóti címszónál nem magyarázat lenne, hanem egy rajz mutatná be ezeket a ruhadarabokat. A híres emberek, példaképeink is közelebb kerülnének hozzájuk, ha az arcképük tekintene vissza rájuk a rövid leírás mellett.

Az utószóban szomorúan adnak hírt róla a kis űrlények, hogy küldetésüket elvégezték, kis barátaik segítségével az emberi lényeket, s az őket körülvevő világot megismerték. Szomorúan búcsúznak ettől a csodás kalandtól, de megcsillan a remény, hogy az emberkutató lények a viszontagságok ellenére földi világunkat választják. Ötli azt sejteti velünk, hogy lesz a könyvnek folytatása, mivel a legfőbb vágya az, hogy az általános iskola hetedik osztályos tanulója lehessen, míg Bió és Filó az egyetemet választja.

Véleményem szerint nagyon jó tanönyv jött világra a szerzők bábáskodásával, nyugodt szívvel ajánlom minden pedagógusnak, diáknak, szülőnek és minden kedves olvasónak, aki vidám perceket szeretne eltölteni, miközben megismerkedik a világunkban oly kevés helyen boldogságot nyújtó univerzális humanizmussal. A kaland a kis űrlényekkel sok vidám feladaton keresztül juttatja el barátaikat a tudás és a bölcsesség birtoklásához.

Kamarás István, Homor Tivadar és Vörös Klára (2013): *Erkölcstan 5–6. osztály*. Pedellus Kiadó, Debrecen. 144 o.

Bencéné Fekete Andrea

egyetemi docens
oktatási és tudományos dékánhelyettes
Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar